MEÂRİC

﴿٧٠﴾ سُورَةُ الْمَعَارِجِ

Me'aric Sûresi, Se'ele Sûresi, Mevaki' sûresi dahi denilen bu Sûre dahi mekkîdir, İbni abbas bunun Elhâkka sûresi akıbinde nâzil olduğunu söylemiştir. Ve bu onun bir tetimmesi gibidir.

Âyetleri - Kırk dörttür. Şamîde kırk üç, diğerlerinde kırk iki sayıldığı da mezkûrdur. Fark « سَنَةٍ » ve « كَالْمُهْلِ » fasılalarındadır.

Kelimeleri - İkiyüz on altı.

Harfleri - Sekizyüz altmış birdir.

Fasılası - ع٠ج٠هـ٠١٠ل٠م harfleridir. ج « الْمَعَارِجِ » de, ل « كَالْمُهْلِ » dedir.

Elhakka Sûresinin hatimesinde « فَلَآ أُقْسِمُ بِمَا تُبْصِرُونَ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ » diye görülene, görüleceğe ve görülmeyene kasem edilmiş ve Kur'anın hakikatı anlatılarak onun

müttakîlere bir tezkire ve kâfirlere bir hasret olduğu anlatılmış ve Allahın azîm ismiyle tesbîhi emr ile hıtam verilmişti. Bu Sûre ile bundan sonrakilerde o « مَا تُبْصِرُونَ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ » görülen ile görülmeyen şeylere dair beyanlar ile müttakîlere öğüd ve kâfirlere hasret olarak Allah tealânın azametini tecelli ettiren âyetleri ihtiva ederek Sûrei Hakka hatimesinin birer tafsîli mahiyyetindedirler. Bu suretle bu Sûrede görülen ve görülmeyenlerden kâfirlerin azâb ve hasretine ve Allahın azametine ve Melâike ve ruha delâlet eden

Sh:»5348

âyetlerle başlayıp yine Kıyamet ahvalinin bir tasviri ve ondan korunacak ehli Cennetin ahlâkının bir tafsîli ile sûrei Hâkkanın bir tetimmesi olacaktır. Şöyleki:

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

﴿١﴾ سَاَلَ سَآئِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ ﴿٢﴾ لِلْكَافِرِينَ لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ ﴿٣﴾ مِنَ اللّٰهِ ذِى الْمَعَارِجِ ﴿٤﴾ تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ ﴿٥﴾ فَاصْبِرْ

صَبْرًا جَمِيلًا ﴿٦﴾ اِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ بَعِيدًا ﴿٧﴾ وَنَرٰيهُ قَرِيبًا
﴿٨﴾ يَوْمَ تَكُونُ السَّمَآءُ كَالْمُهْلِ ﴿٩﴾ وَتَكُونُ الْجِبَالُ
كَالْعِهْنِ ﴿١٠﴾ وَلَا يَسْـَٔلُ حَمِيمٌ حَمِيمًا ﴿١١﴾ يُبَصَّرُونَهُمْ
يَوَدُّ الْمُجْرِمُ لَوْ يَفْتَدِى مِنْ عَذَابِ يَوْمِئِذٍ بِبَنِيهِ ﴿١٢﴾
وَصَاحِبَتِهِ وَاَخِيهِ ﴿١٣﴾ وَفَصِيلَتِهِ الَّتِى تُـْٔوِيهِ ﴿١٤﴾ وَمَنْ فِى
الْاَرْضِ جَمِيعًا ثُمَّ يُنْجِيهِ ﴿١٥﴾ كَلَّآ اِنَّهَا لَظٰى ﴿١٦﴾ نَزَّاعَةً
لِلشَّوٰى ﴿١٧﴾ تَدْعُوا مَنْ اَدْبَرَ وَتَوَلّٰى ﴿١٨﴾ وَجَمَعَ فَاَوْعٰى
﴿١٩﴾ اِنَّ الْاِنْسَانَ خُلِقَ هَلُوعًا ﴿٢٠﴾ اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ
جَزُوعًا ﴿٢١﴾ وَاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا ﴿٢٢﴾ اِلَّا الْمُصَلِّينَ
﴿٢٣﴾ اَلَّذِينَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَآئِمُونَ ﴿٢٤﴾ وَالَّذِينَ فِى
اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ ﴿﴾

Sh:»5349

﴿٢٥﴾ لِلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُومِ ﴿٢٦﴾ وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ
الدِّينِ ﴿٢٧﴾ وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ ﴿٢٨﴾

اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَاْمُونٍ ﴿٢٩﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ
حَافِظُونَ ﴿٣٠﴾ اِلَّا عَلٰى اَزْوَاجِهِمْ اَوْ مَا مَلَكَتْ اَيْمَانُهُمْ
فَاِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ﴿٣١﴾ فَمَنِ ابْتَغٰى وَرَآءَ ذٰلِكَ فَاُولٰئِكَ هُمُ
الْعَادُونَ ﴿٣٢﴾ وَالَّذِينَ هُمْ لِاَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ ﴿٣٣﴾
وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَآئِمُونَ ﴿٣٤﴾ وَالَّذِينَ هُمْ عَلٰى
صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ ﴿٣٥﴾ اُولٰئِكَ فِى جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ ﴿٣٦﴾
فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ

Meali Şerifi

İstedi bir sâil bir azâbı ki olacak 1 Kâfirler için yok onu defi' edecek 2 O, mi'racların sahibi Allahdan 3 Ki ona Melâike ve Ruh uruc eder, bir günde ki mikdarı elli bin sene tutar 4 O halde sabret biraz bir sabri cemîl ile 5 Çünkü onlar onu uzak görürler 6 Biz se onu yakın görürüz 7 O gün ki olur sema' erimiş bir maden gibi 8 Dağlar da atılmış elvan yun gibi 9 Ve bir hısım bir hısıma halini sormaz 10 O günün azâbından oğullarını 12 Ve refikasını ve biraderini 13 Ve kendini barındıran fasîlesini 14 Ve Arzda bulunanların hepsini de

sonra kendini kurtarsa 15 Hayır, çünkü o salgın bir lezâ, etrafı soyan nari ceza' 16 Çağırır arkasını dönüp tersine gideni 17 Ve toplayıp toplayıp kasaya yığanı 18 Hâkikat o insan helu' yaradılmıştır 19 Şer dokundumu mızıkcı 20 Hayır dokundumu kıskanç 21 Müstesna ancak o musallîler 22 Onlar ki namazlarına müdavimdirler 23 Ve onlarki mallarında vardır bir hakkı ma'lûm 24 Hem sâil için hem mahrum 25 Ve onlarki dîn gününü (ceza' gününü) tasdîk ederler 26 Ve onlarki Rablarının azâbından korkarlar 27 Çünkü rablarının azâbından emîn olunmaz 28 Ve onlarki apışlarını korurlar 29 Ancak zevcelerine veya milki yemînlerine başka, Çünkü bunda levm olunmazlar 30 Fakat ondan ötesini arayanlar, işte onlar haddi aşan hâşarılardır 31 Ve onlarki emanetlerine ve ah'dlerine riayet ederler 32 Ve onlarki şâhidliklerinde dürüstûrler 33 Ve onlarki namazları üzerine 34 muhafızlık ederler 35 İşte onlar Cennetlerde ikrâm olunanlardır 36

1. ﴿سَاَلَ﴾ istedi, dilendi, duâ etti, sordu - ma'nalarına gelir, evvelkisi hepsini ifade edebilir. Nafı', İbni Âmir, Ebu Ca'fer kıraetlerinde hemzesiz « قَالَ » gibi « سَاَلَ » okunurki aynî ma'naya gelebilmekle

beraber aktı demek de olur. ﴿سَآئِلٌ﴾ bir sâil - bir isteyen veya soran yâhud akan bir seyl.

Burada müfessirîn sebebi nüzule dair üç kavil zikretmişlerdir:

BİRİNCİSİ: Nadr ibni Hâris «

اللّٰهُمَّ اِنْ كَانَ هٰذَا هُوَ الْحَقَّ مِنْ عِنْدِكَ فَاَمْطِرْ عَلَيْنَا حِجَارَةً مِنَ السَّمَآءِ اَوِ ائْتِنَا بِعَذَابٍ اَلِيمٍ» demişti, bu nâzil oldu. Cumhurun kavli budur. Ba'zıları Ebu Cehlin «فَاَسْقِطْ عَلَيْنَا كِسَفًا مِنَ السَّمَآءِ» dimesi üzerine nâzil olduğunu söylemişlerdir.

İKİNCİSİ: Hasen ve Katade demişlerdirki: Allah tealâ Hazreti Muhammedi ba's buyurup da müşrikleri azâb ile korkutunca müşriklerin ba'zısı ba'zısına: sorun bakalım

Sh:»5351

Muhammede bu azâb kimin için ve kime vaki' olacak dediler Allah tealâ «

سَاَلَ سَآئِلٌ بِعَذَابٍ وَاقِعٍ» ile onlardan haber verdi. İbni enbarî buna göre « سَاَلَ »

sordu, « بعداب » « عَنْ عَذَابٍ » te'vilinde olduğunu söylemiştir. « فَسْئَلْ بِهٖ خَبِيرًا » gibi.

ÜÇÜNCÜSÜ: ba'zıları da demişlerdirki Resulullah kâfirler için acele bir azâb istemişti, Allah tealâ da onlara «azâb, vaki' olacaktır, onu def' edecek yoktur, biraz sabret, sabrı cemîl» buyurdu. Çünkü « فَاصْبِرْ صَبْرًا جَمِيلًا » emri Peygambere emrolduğundan isteyenin de o olmasına delâlet eyler. Maamafih birinci ma'na daha sağlamdır. Ve o surette Peygambere sabır emri sâilin küfr-ü inkâr ile eza etmek istemesi dolayısiyledir. « وَاقِعٍ » vuku'bulmuş ve bulacak ma'nalarına olabilir. Burada murad ikincisi olduğu anlaşılıyor. Maamafih mukaddema emsali kâfirlere olmuştur ona da olacaktır demek olabileceği gibi vukuuna emri ilâhî tealluk etmiştir. Vaktı gelince olacaktır. Onu emri vaki' bil ma'nasına olmak kelâmın siyakına daha muvafıktırki tehakkuki vukuuna, ya'ni ileride vukuu muhakkak olmasına binaen vaki' denilmiştir diye meşhur olan nükte de bu ma'na ile izâh edilebilir. 2. ﴿لِلْكَافِرِينَ﴾ - «Vaki'» insılası, yâhud azâbın sıfatı yâhud « سَاَلَ » ye müteallıktır. Lam ecliyye olarak ta'lil için de olur. « هُوَ لِلْكَافِرِينَ » takdirinde ibtidai kelâm da olabilir. ﴿لَيْسَ لَهُ دَافِعٌ﴾ - azâbın sıfatı yâhud hal, yâhud cümlei müste'nefe yâhud - « لَيْسَ لِلْكَافِرِينَ دَافِعٌ لَهُ » mealindedir. 3. ﴿مِنَ اللّٰهِ﴾ dafi'a veya vakı'a müteallıktır. ﴿ذِى الْمَعَارِجِ﴾ - Allahın sıfatıdır.

MEARİC, mi'rac gibi ve aynî ma'nada mimin kesri ile minber vezninde mi'rec veya mimin fethiyle menhec vezninde ma'rec müfredlerinin cem'idir. Uruc ve suud ya'ni aşağıdan yukarıya çıkma âletleri, merdivenler ve

Sh:»5352

asansürler, yâhud çıkalacak dereceler, mertebeler, yükseklikler demektir. Zilmearic de onların sahibi, müfessirîn mearicin tefsirinde başlıca dört vecih söylemişlerdir.

BİRİSİ, İbni abbastan merviy olduğu üzere semalar, yüksek dereceler demektirki Melâike onlarda Semadan Semaya uruc ederler, ba'zıları Sema ta'yin etmiyerek Melâikenin evâmir ve nevahî ile çıktıkları mesa'ıd ve derecat demişlerdir.

İKİNCİSİ, Katadenin rivayetine göre fevadıl ve niam ve ulüvv ü niam, ya'ni yükseklikler ve yüksek yüksek lütuflar ve ni'metler, çünkü onun lütuflarının, in'amlarının bir çok meratibi vardır. İnsanlara muhtelif

meratibde vasıl olurlar.

ÜÇÜNCÜSÜ, Cennette evliyasına ihsan buyurduğu dereceler denilmiştir.

DÖRDÜNCÜSÜ, Meratibi ma'neviyye ve ruhaniyyedir. Fahrirazî tefsirinde bu vechi beyan ile derki; Semâvat irtifa' ve inhıfadda, büyüklük ve küçüklükte mütefavit olduğu gibi ervahı melekiyye dahi kuvvet ve za'fta, kemal-ü nakısta, ilâhî mearifin kesreti vukuunda ve bu âlemi tedbir kuvvetinin şiddet ve za'fında muhteliftir. Allah tealânın rahmetinin eseri feyzı ve in'amlarının nuru, gerek âdet ve gerek harikül'ade tarikıyle bu âleme « ﴿فَالْمُدَبِّرَاتِ اَمْرًا﴾ ۰ ﴿فَالْمُقَسِّمَاتِ اَمْرًا﴾ » buyurulduğu üzere o ervah vasıtasiyle vasıl olmak hasebiyle « مِنَ اللّٰهِ ذِى الْمَعَارِجِ » kavli celîli bu âlemden ona meratibi hacatın irtifaı için çıkış ve o âlemden buraya eseri rahmetin inmesi için iniş aletleri olan o muhtelif ervaha işaret olabilir اهـ. Âlûsî de bunu şöyle ifade etmiştir: bir de mearic, a'mal ve ezkârın bulunduğu makamatı ma'neviyye veya sâlik olan mü'minler içinde terakkî ettikleri meratibi sülûk, yâhud Melâikenin meratibi denilmiştir اهـ. Bunu sâde makamatı ruhaniyye ve ma'nevîyyeye kasr etmeleri:

BİRİSİ, âyette sâde Melâike ve Ruhun urucu zikredilmiş olması,

BİRİSİ de tecsîm tevehhümüne düşülmemek için tenzîhe riayet edilmesi mülâhazasından neş'et etmiş olmak gerektir. Lâkin Arz u Semavâtın cismanî olması onların mülküne sahib ve ecsam ve ervahın hâlikı olması Allah tealânın cismaniyyetini ıktiza etmiyeceği gibi meariçin cismanî ve ruhanî ikisine de şâmil olması dahi onların sahibi zil'mearic olan Allah tealânın tenzihine münafi olmaz. Zira « ذی » izafeti cüz'iyyet ve külliyyeti ıktiza eylemez. Netekim zül'mal mal sahibinin malına hulûlü ma'nasını ifade etmez. Kezalik uruc edenlerin Melâike ve Ruh olması meariçin de sırf ma'nevî ve ruhanî olmasını icab eylemez. Cismaniyyet ve ruhaniyyetin fevkında olan Hak tealâya uruc dahi cismanî ve ruhanî meratib mec'muunun fevkına uruc demek olacağı cihetle o da bunlardan birine ıhtisası icab eylemez. Bil'akis bu makamda onların fanî ve muzmahıll olduklarını iş'ar eyler. Bu ma'nâ ve hakîkat iyice mülâhaza olunabilirse mearicden murad İbni Abbastan rivayet olunduğu üzere maddî ve ma'nevî bütün meratibi vücude şâmil olan derecat demek olup Melâike ve ervahın uruc ve nüzul ettiği cismanî, ruhanî âlemlerin, tabaka tabaka bütün meratıb ve derecatını, zil'mearic vasfı da Allah tealânın bunların hepsinin sahib ve malik ve hepsinin merci' ve

müntehası olmak sıfatiyle hepsinden yüksek olan ulüv ve azametini ifade eyler ki bu ma'nâ zil'arş vasfı gibidir. Bu mearicde uruc ve nüzul eden Allah tealânın kendisi değil, onun emri ve emrinin hâmilleri olan ilçileri ve me'murları, ya'ni Melâike ve Ruh olduğunu beyan için buyuruluyor ki- 4.

﴿تَعْرُجُ الْمَلٰٓئِكَةُ وَالرُّوحُ اِلَيْهِ﴾ Melâike ve Ruh ona uruc eder. - Onun emriyle hepsi çıkar ona müntehi olur, ona rucu' eder, hepsi onun

huzurunda «يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ صَفّاً» mantukunca saf bağlayıp dururlar, vesait temamen mürtefi' olur. «

﴿وَاِلَيْهِ تُرْجَعُونَ﴾. ﴿وَاِلَى اللّٰهِ تُرْجَعُ الْاُمُورُ﴾. ﴿كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍ﴾. ﴿كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ﴾. ﴿لِمَنِ الْمُلْكُ الْيَوْمَ﴾ » sirri zâhir olur, ona karşı bir dâfi' bulunmaz.

Burada Melâike cemi, Ruh müfred zikrolunmuştur. O halde ruhtan murad nedir? Bundan ilk evvel «

قُلِ الرُّوحُ مِنْ اَمْرِ رَبِّى» buyurulduğu üzere emri rabdan olan ruh tebadür eder. Cumhurı

müfessirîn burada Ruh, « وَمَلٰٓئِكَتِه وَرُسُلِه وَجِبْرِيلَ » buyurulduğu vechile ta'mimden sonra tahsıs kabîlinden Cibril aleyhisselâm olduğunu söylemişlerdir.

Ebu Hayyan der ki: ERRUH, Cumhur Cibril, dedi, teşrif için bil'hassa zikredildi. Burada Melâikeden sonra ve « يَوْمَ يَقُومُ الرُّوحُ وَالْمَلٰٓئِكَةُ » de mukaddem zikr olundu. Mücahid ise, Erruh, benî âdemin hafezası olan Melâikenin hafezası olan melâikedir dedi. Bir de Erruh, Cibrilin gayri azîm hılkatli bir Melektir, denildi. Ebu Salih insanlar hey'etinde maamafih insan değil, dedi, Kabîsa ibni Züeyb, kabz olunduğu vakıt meyyitin ruhu dedi اهـ. Lâkin « اِنَّ الَّذِينَ كَذَّبُوا بِاٰيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَنْهَا لَا تُفَتَّحُ لَهُمْ اَبْوَابُ السَّمَآءِ » mucebince kâfirin ruhu uruc etmiyeceği beyan edilmiş bulunduğundan muradı mü'min ruhu olduğuda kayd olundu. Razî de der ki ba'zı mükâşifîn şöyle demiştir: Ruh, azîm bir nurdur. Envarın celâlullaha en yakınıdır. Sair Melâikenin ve beşerin ruhları menazili ervahın en son derecesinde ondan teşe'ub eder. Tarafeyn arasında ervahı melekiyye meratibinin mearici ve envarı kudsiyye menazilinin medarici vardır. Ve onların kemmiyyetini Allahdan başkası bilmez. Lâkin mütekellimîn kavlinin zâhiri « الرُّوحُ » Cibril aleyhisselâmdır اهـ.

﴿فِى يَوْمٍ﴾ bir günde - bir zamanda, bunun teallûkunda iki kavil vardır. Birisi « تَعْرُجُ » ye

müteallık olmasıdır ki uruc o gün hasıl olur demektir. İkincisi de Mukatilden rivayet edildiği üzere bu «gün»

ün uruca değil « عَذَابٍ وَاقِعٍ » kavline müteallık olmasıdır. Bu surette Melâike ve Ruhun

urucu

Sh:»5355

zaman ile takyîd edilmemiş azâbın vukuu gününün azameti anlatılmış olur. Maamafih bu ikisinden tenazu'

üzere hem vukua hem uruca müteallık olup ikisi de aynî gün olduğundan dolayı birinin ki hazf edilip birinin

ki zikr edilmiş bulunması ma'nâsı da anlaşılır. -

﴿كَانَ مِقْدَارُهُ خَمْسِينَ اَلْفَ سَنَةٍ﴾ Ki o günün mıkdarı Elli bin sene eder. -

Burada « مِمَّا تَعُدُّونَ » sizin saydıklarınızdan kaydi yoktur. Fakat « الٓمٓ » tenzilde «

يُدَبِّرُ الْاَمْرَ مِنَ السَّمَآءِ اِلَى الْاَرْضِ ثُمَّ يَعْرُجُ اِلَيْهِ فِى يَوْمٍ كَانَ

مِقْدَارُهُٓ اَلْفَ سَنَةٍ مِمَّا تَعُدُّونَ » buyurulmuş olmasına mebniy burada da o ma'nanın

gözetileceğini söyliyenler olmuştur. Maamafih burada bu senenin Melâike ve Ruh senesi olmak ihtimaliyle

günün daha ziyade tehvil ve tahzir ifade etmiş olması da muhtemildir. Ba'zıları burada elli bin seneden

murad tûlün mıktarını beyan değil, o günün şiddetinden kinaye olduğunu söylemişlerdirki daha kısa veya daha uzun olmasına mani' değildir. Netekim Ebu Saıydi hudrîden rivayet olunan bir hadîste « اِنَّهُ لَيُخَفَّفُ عَنِ الْمُؤْمِنِ حَتَّى يَكُونُ عَلَيْهِ اَخَفَّ مِنْ صَلَاةٍ مَكْتُوبَةٍ يُصَلِّيهَا فِى الدُّنْيَا » o gün mü'mine tahfif edilir, hattâ ona Dünyada kıldığı bir farz namazdan daha hafif olur.» Buyurulması da bunu andırır. Ebu Müslim gibi ba'zıları bugünü Dünyanın ömrü zann etmiş, ne kadarı geçti, ne kadarı kaldı Allah bilir demiş ise de doğru değildir. Dünyanın sonuna aid olması daha zâhirdir. Cumhur demişlerdirki bu günden murad Âhıret günü Kıyamet günüdür. Sûrenin ilerisine doğru iyzahat da bunu gösterir. Lâkin bu surette Âhıretin ebedî olmayıp bir gaye ile mahdud olması ve Cennet ve Cehennemin fanî olmaları lâzım gelmezmi? Diye bir suâl varid olabileceği mülâhazasiyle Ebu müslim bunu Dünya günlerine sarfetmek istemiştir. Lâkin bunun cevabı şudur: Kıyamet gününün nefhalar beynindeki hengâmları gibi geçici muhtelif devreleri, halleri ve ehvalleri vardırki bunlar Cennet ve Cehenneme dühulden evvel ve mü'min ve kâfire başka başkadır. Bu elli

bin

senelik gün Kıyamet ve Âhıretin hepsi değil, mevkıf günüdür. Kâfir Hisabı görülüp Cehenneme gönderilinceye kadar böyle ne senesi olduğu ma'lûm olmıyan ellibin senelik mevkıfte ve hattâ nice mevkıflerde böyle ellişer bin sene intizarlar içinde bekliyecektir. 5. ﴿فَاصْبِرْ﴾ O halde sabret ya Muhammed! O kâfirlere öyle azâb, vaki' olacaktır. Onun emri verilmiştir. Yâhud Cehennemde bir vadî seyl gibi akmağa başlamış o kâfirleri istiyla edecektir. Sen onları küfürlerine, istihzalarına biraz sabret, fakat ﴿صَبْرًا جَمِيلًا﴾ bir sabrı cemîl - güzel bir sabır, kendini elemlendirmiyecek ve Allahın takdirine hüsni riza ile vazîfene bakacak surette bir sabır. 6. ﴿اِنَّهُمْ يَرَوْنَهُ﴾ ilh...

8. ﴿كَالْمُهْلِ﴾ Mühl gibi - mühl yağ tortusu, yâhud potada eritilen ma'den gibi kaynar, türlü renkler arz eder. İbni Mes'uddan, eritilen gümüş gibi mütelevvin diye rivayet edilmiştir. 9. ﴿الْعِهْنِ﴾ Yun, bahusus türlü renklere boyanmış olan elvan yun. Zira dağlar « جُدَدٌ بِيضٌ وَحُمْرٌ مُخْتَلِفٌ اَلْوَانُهَا وَغَرَابِيبُ سُودٌ » dur. 11. ﴿يُبَصَّرُونَهُمْ﴾ Ya'ni öyle bir dehşetki birbirlerine gösterilip dururlarken bile soramaz, nerede kaldıki uzağı arasın 13. ﴿وَفَصِيلَتِهِ﴾ fasîlesini - içlerinde yetiştiği ve başı sıkıldığı zaman kendisini kucaklayan, barındıran kavm-u kabîlesini, aşîretini, hemşerilerini, obasını 15. ﴿اِنَّهَا﴾ o - azâb ateşi ﴿لَظٰى﴾ alevli salgın ateş - Cehennemin bir ismi 16. ﴿نَزَّاعَةً﴾ - « لَظَى » - den hal yâhud « اَعْنِى » takdiriyle ıhtısas üzere mensubdur. Merfu' okunduğu kıraete göre haber

ba'de

Sh:»5357

haber veya sıfattır. Nüzu'dan saldırıcı, nezi'den, soyucu ﴿لِلشَّوٰىۚ﴾ -:

ŞEVÂ, el ayak gibi etraf, netekim avcı: kol, bacak gibi öldürmiyecek noktadan etrafa isabet ettirdiği zaman « اَشْوَى » derler. Yâhud başın derisi demek olan « شواة » ın cem'ıdır. Ya'ni eli ayağı, tepeyi tırnağı soyar «

كُلَّمَا نَضِجَتْ جُلُودُهُمْ بَدَّلْنَاهُمْ جُلُودًا غَيْرَهَا لِيَذُوقُوا الْعَذَابَ

» mazmununca azâb yenilenmek için onlar, yine iade olunur. 19. ﴿هَلُوعًا﴾ -

HELU', esasında bir çabukluk ma'nâsı bulunan bir taraftan tehammülsüzlük, mızıkçılık, bir taraftan da şiddet ve hırs gibi muhtelif mefhum arasında bir huysuzluk ifade eden mübhem bir vasıftır ki şu iki âyet ile tefsir olunmuştur. 20. ﴿اِذَا مَسَّهُ الشَّرُّ جَزُوعًا﴾ kendisine şer dokunduğu zaman çok çok sızlanır - kendisine meselâ bir ağrı, bir sıkıntı bir yoksulluk, hastalık gibi bir acı dokundumu kıvranır,

sızlanır. Feryad eder, dayanamaz başkalarından imdad bekler 21.

﴿وَاِذَا مَسَّهُ الْخَيْرُ مَنُوعًا﴾ yine kendisine bir hayır dokunduğu zaman da kıskanır - meselâ bir servete, bir sıhhate, bir mansıba kondumu hırsından, kıskançlığından kimseye bir şey vermek istemez, ağladığı günü derhal unutur. Başı ağrıdığı zaman her şeyden ümid bekliyen o mızmız adam bu kerre biraz kuvvet bulunca kimseye bir habbe vermemek, hayra mani' olmak için sımsıkı bir afacan kesilir, hakk-u hayra arkasını döner. Eline geçeni toplayıp yığmağa, saklamağa çalışır. Onun için de o salgın ateş onu çağırır. 22. ﴿اِلَّا الْمُصَلِّيْنَ﴾ ancak o mü'min musallîler, o huydan, o ahlâksızlıktan, o azâbdan, o kötü âkıbetten müstesnadırlar - Ki

onlar bervechi âtî güzel huylarla muttasıf ve Cennetlerde ikrama mazher olurlar: O ahlâklardan

BİRİNCİSİ 23. ﴿اَلَّذِيْنَ هُمْ عَلٰى صَلَاتِهِمْ دَآئِمُوْنَ﴾ salâtlarına devamlıdırlar. - Sade onun farzıyyetine iyman ettim demekle kalmayıp Allahın emrettiği ve Peygamberin ta'lim buyurduğu vechile ma'lûm olan namazlarını terk etmeksizin devam üzere kılmağı da ahlâk edinmişlerdir. Allahı ve

emirlerini unutmazlar.

İKİNCİSİ 24. 25. ﴿وَالَّذِينَ فِى اَمْوَالِهِمْ حَقٌّ مَعْلُومٌ. لِلسَّآئِلِ وَالْمَحْرُومِ﴾ mallarında - sade keyfe kalmış nafile bir iane değil - malına göre muayyen bir nisbette ma'lûm bir hak, edası farz bir Allah borcu olmak üzere bir vergi vardır. Ona iyman edipde dilenen muhtac ve dilenmek tenezzülünde bulunmadığı için zengin zannedilen ve fakat kesibden mahrum bulunan yoksul cinsi için o hakkı seve seve husni niyyetle bizzat veya vekilleri vasıtasiyle verirler (vezzariyati Sûresine bak).

ÜÇÜNCÜSÜ 26. ﴿وَالَّذِينَ يُصَدِّقُونَ بِيَوْمِ الدِّينِ﴾ din gününü, iyi veya kötü amellerin cezası verilecek haşr ü neşir ve hisab gününü tasdık ederler. - İymanlarında sadakatlerini ibraz ederler. Ya'ni hakkı ve hukuku tanıyıp uhrevî sevaba iyman ederek bedenî ve malî tâatler yapmak için gayretle çalışır, nefislerini zahmetlere koşar, ceza gününe iyman ettiklerini böyle bil'fıl amelleriyle isbat ederler. Burada tasdîkten murad yalnız kalben veya lisanen tesdîkı nazarîden ibaret olmayıp ona sadâkatı bil'amel filen isbat ma'nasına olduğu salât ve zekâttan sonra amelî tâatler miyanında sayılmasından ve bunun onlarda ıhlâsı takrir siyakında bulunmasından anlaşılır.

DÖRDÜNCÜSÜ 27. ﴿وَالَّذِينَ هُمْ مِنْ عَذَابِ رَبِّهِمْ مُشْفِقُونَ﴾

rablarının

Sh:»5359

azâbından işfak üzere bulunurlar, kendilerine acıyarak azâbdan korku ve ihtiraz üzere bulunurlar. Vazîfelerinde, vecîbelerinde kusur etmiş veya menhîy olan bir şey'e ikdam eylemiş bulunmak ve hakka lâyık ameller takdim edememiş olmak endîşesiyle korkar dururlar. Güzel güzel ameller yapmakla beraber çalıştıkları, yaptıkları amellere güvenmezler, nihayette varıp kavuşacakları Allaha karşı onları büyük bir şey yapmış gibi addetmeyip küçük görürler, onun huzuruna çıkacaklarını düşünerek « وَالَّذِينَ يُؤْتُونَ مَآ اٰتَوْا وَقُلُوبُهُمْ وَجِلَةٌ اَنَّهُمْ اِلٰى رَبِّهِمْ رَاجِعُونَ » medîhası üzere kalbleri titriye titriye çalışırlar. 28. ﴿اِنَّ عَذَابَ رَبِّهِمْ غَيْرُ مَاْمُونٍ﴾ çünkü rablarının azâbı me'mun değildir. Aman verilmiş, ondan emniyyet istihsal olunmuş değildir. Çünkü insan için bu Dünyada her şeyi halletmiş, bütün vecîbelerini iyfa ve bütün mahzurlardan ictinab eylemiş bulunduğunu iddia etmek kabil olamadığı gibi sirri kader de ma'lûm değildir. Bugüne kadar hiç kusur

etmemiş olduğu farz olunsa bile yarın ne hal kesbedeceğini Allahdan başka kimse bilemez.

BEŞİNCİSİ 29. 30.

﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِفُرُوجِهِمْ حَافِظُونَ ۙ إِلَّا عَلَىٰ أَزْوَاجِهِمْ أَوْ مَا مَلَكَتْ أَيْمَانُهُمْ﴾ Irzlarını, apışlarını korurlar, kimseye açmazlar, ancak zevcelerine ve ellerinin kazandığı milk cariyelerine karşı başka. ﴿فَإِنَّهُمْ غَيْرُ مَلُومِينَ ۝﴾ Çünkü onlara karşı levm olunmazlar. - Fülânın üç dört zevcesi var, şu kadar milk cariyesi var diye medh olunmaları lâzım gelmezse de levm-ü zem de olunmazlar, kimsenin onları edebe, hukuka, şer'a muhalif görerek kınamağa levm-ü zemmetmeğe hakkı yoktur. Zira akd-ü milk ile halâldırlar 31. ﴿فَمَنِ ابْتَغَىٰ وَرَاءَ ذَٰلِكَ﴾

Sh:»5360

Fakat ondan ötesini isteyenler - nikâhlı eşlerinin ve milk cariyelerinin mavrasında zevk arıyan, ırzlarını korumıyan, harama açılan, zina ve fuhuşte bulunan kişi gerek erkek, gerek dişi ﴿فَأُولَٰئِكَ هُمُ الْعَادُونَ ۝﴾ işte onlar haddi aşan mütecavizlerdir. - Her türlü levm-ü zemme,

men'u zecre lâyıktırlar.

ALTINCISI 32. ﴿وَالَّذِينَ هُمْ لِأَمَانَاتِهِمْ وَعَهْدِهِمْ رَاعُونَ﴾ emanetlerine ve ahidlerine riayet ederler. - Kavilden, halden, fi'ılden, maldan, hukukullahdan, hukukı ıbâddan kendilerine emanet edilen şeylere ve Allaha ve kullarına, ehline, ıyaline, milkine, komşusuna, yakınına uzağına vermiş olduğu ahd-ü anda sadakatle riayet eder, onları ıhlâl etmekten sakınırlar. Hukukı şer'ın hepsi emanet olduğu gibi Allah tealânın kullara vermiş olduğu a'za ve emval ve evlâd-ü ıyal ve mansıb-ü ıkbal vesair ni'metlerin hepsi de emanettir. Onları mevzuunun gayride isti'mal edenler emanet hıyanet etmiş olurlar. Buharî ve Müslimde İbni Ömer Hazretlerinden rivayet olunduğu üzere dört haslet kendisinde bulunan hâlıs münafık olur. O dörtten birisi bulunan da kendisinde nifaktan bir haslet bulunmuş olur: emanet verildiği zaman hıyanet eden, söz söylediği zaman yalan söyliyen, ahidleştiği zaman gadr eden, husumete kalkıştığı zaman da fücur eden, ya'ni bühtan ve iftira ile edebsizliğe sapan. Beyhekînin Şuabi iymanda Hazreti Enesten rivayet ettiği bir hadîste Resulullah bir hutbesinde buyurmuştur ki «

= اَلَا لَاإِيمَانَ لِمَنْ لَا اَمَانَةَ لَهُ وَلَا دِينَ لِمَنْ لَا عَهْدَ لَهُ

haberiniz olsun ki emaneti olmıyan kimsenin iymanı yoktur, ahdi olmıyan kimsenin dîni yoktur اهـ.

YEDİNCİSİ 33. ﴿وَالَّذِينَ هُمْ بِشَهَادَاتِهِمْ قَآئِمُونَ﴾ şehadetlerinde kaimdirler

- doğru dürüst adaletle durur, şâhid oldukları

Sh:»5361

şey'in hiç bir noktasını ketm etmeden, eğip büğmeden, dos doğru edâi şehadet ederler. Bu, emanatta dahil olmakla beraber ehemmiyyetini beyan için bilhassa zikr olunmuştur.

SEKİZİNCİSİ 34. ﴿وَالَّذِينَ هُمْ عَلَىٰ صَلَاتِهِمْ يُحَافِظُونَ﴾ namazları

üzerine muhafız olurlar - tâ başta namaza devam söylenildikten sonra sonunda da üzerinde muhafızlık ile ayrıca söylenmesi hakkında müfessirîn demişlerdir ki devam hiç bir vakıt terk edilmemesi ve umurı mukarine ve umuri lâhıkasına i'tina ile haline ekmel surette ihtimam içindir.

ÜMURI SÂBİKASI, namazın mükemmelen kılınabilmesi için vaktından evvel gözetilmesi lâzım gelen hazırlıklar, vakıtların duhulüne alâkai kalb ile dikkat etmek, abdest ve temizliğe ve setri avret, talebi kıble, temiz elbise ve temiz yer ve mükemmel olmak için cemaat ve mesacid gibi hususata ı'tina eylemek ve

namazdan evvel kalbini vesveseden ve Allahın mâsivasına iltifattan tahliye ederek huzurı kalb bulmağa ve riyakârlıktan sakınmağa çalışmak.

ÜMURI MUKARİNESİ, namazın huzurı hakka yükselten bir mı'rac olduğunu düşünerek ve hikmetine muttalı' olarak sağa sola iltifat etmeksizin kıraet ve ezkârında huzurı kalb üzere bulunmak,

ÜMURI LÂHIKASI DA namazdan sonra lâgviyyâttan ve günaha girmekten sakınmaktır. Maamafih bütün bunlar yapılabilmek için en mühim bir şart daha vardır ki o da «salâti havf» halinde kalmamak ve namaz kılmaktan men'edecek haricî bir düşman tecavüzüne düşüvermemek üzere sâlim bir vatan, bir dâri islâm ve onda emir bil'mar'uf ve nehiy anil'münker ile asayişi gözetecek bir cemaat lüzumunu idrâk ederek o hususta icabına göre

Sh:»5362

karakol ve cihad vazîfesine âmâde bulunmak, ya'ni Allahdan başka bir şeyden korkmıyacak bir halde bulunmak üzere korunmaktır. Zira Sûrei Tevbede geçtiği üzere «

اِنَّمَا يَعْمُرُ مَسَاجِدَ اللّٰهِ مَنْ اٰمَنَ بِاللّٰهِ وَالْيَوْمِ الْاٰخِرِ وَاَقَامَ

الصَّلٰوةَ وَاٰتَى الزَّكٰوةَ وَلَمْ يَخْشَ اِلَّا اللّٰهَ » dır. Yoksa namaza devam ihtimali kalmaz. Bu suretle bu sekizinci haslet, islâmda cemaat kurumiyle asayiş, idare ve askerlik işlerinin namazı muhafaza gayesine bil'hassa alâkadar olması lüzumunu anlatmıştır. Binaenaleyh namaza devam ederken önünde ve sonunda bu muhafızlık vazîfesini unutmamak lâzım geldiği gibi muhafızlık yaparken de namaza devamı unutmamak ve onu korumak üzere kudsî bir vazîfe olarak yapmak lâzım gelir. Gerçi bu sûre mekkî olmak ve Mekkede henüz harbe dair bir emir nâzil olmamış bulunmak ı'tibariyle orada askerlik işleri mevzuı bahs olmaz ise de onun istihzarına müteallık böyle esaslar da yok değildir. Görülüyor ki burada bu sekiz hasletin evvel ve âhiri namaz işi ile çerçivelenerek hepsi de musallî vasfında hulâsa edilmiş ve bu suretle namaz dînin direği olduğu anlatılmıştır. 35. ﴿اُولٰٓئِكَ﴾ işte bunlar ﴿فِى جَنَّاتٍ مُكْرَمُونَ﴾ Cennetlerde ikram olunacaklardır. - Demek bu sekiz ahlâk Cennetin sekiz kapısı mesabesindedir.

﴿٣٦﴾ فَمَالِ الَّذِينَ كَفَرُوا قِبَلَكَ مُهْطِعِينَ ﴿٣٧﴾ عَنِ الْيَمِينِ وَعَنِ الشِّمَالِ عِزِينَ ﴿٣٨﴾ اَيَطْمَعُ كُلُّ امْرِئٍ مِنْهُمْ اَنْ يُدْخَلَ جَنَّةَ نَعِيمٍ ﴿٣٩﴾ كَلَّا ۖ اِنَّا خَلَقْنَاهُمْ مِمَّا يَعْلَمُونَ ﴿٤٠﴾ فَلَآ اُقْسِمُ بِرَبِّ الْمَشَارِقِ وَالْمَغَارِبِ اِنَّا لَقَادِرُونَ﴿﴾

Sh:»5363

﴿٤١﴾ عَلٰٓى اَنْ نُبَدِّلَ خَيْرًا مِنْهُمْ ۖ وَمَا نَحْنُ بِمَسْبُوقِينَ ﴿٤٢﴾ فَذَرْهُمْ يَخُوضُوا وَيَلْعَبُوا حَتّٰى يُلَاقُوا يَوْمَهُمُ الَّذِى يُوعَدُونَ ﴿٤٣﴾ يَوْمَ يَخْرُجُونَ مِنَ الْاَجْدَاثِ سِرَاعًا كَاَنَّهُمْ اِلٰى نُصُبٍ يُوفِضُونَ ﴿٤٤﴾ خَاشِعَةً اَبْصَارُهُمْ تَرْهَقُهُمْ ذِلَّةٌ ۚ ذٰلِكَ الْيَوْمُ الَّذِى كَانُوا يُوعَدُونَ﴿﴾

Meali Şerifi

Şimdi nevar o küfredenlere ki sana doğru boyunlarını uzatarak koşuyorlar 37 Sağdan ve soldan fırka fırka 38 Onlardan her kişi na'îm Cennetine sokulacağını ümidmi ediyor? 39 Yağma yok, biz onları o bildikleri nesneden yarattık 40 Artık o maşrıklerin, mağriblerin Rabbı için yemîne ne hacet, şübhesizki biz elbette kadiriz 41 Onları kendilerinden hayırlısına tedbil edebiliriz ve bizim önümüze geçilmez 42 O halde bırak onları dalsınlar ve oynıya dursunlar tâ o va'd olundukları güne çatacakları deme kadar 43 O günkü

kabirlerden hızlı hızlı çıkacaklar, sanki çantalariyle dikmelere (putlara) gidiyorlarmış gibi fırlıyacaklar 44

Gözleri düşgün, kendilerini bir zillet saracakda saracak, o işte onların va'dolunup durdukları gün 45

37. ﴿عِزِينَ﴾ - «lze» nin cem'idirki aslı «azv» dendir. Her biri bir fırkaya ma'züvv, mensûb olarak parça parça, müteferrık bir halde, müşrikler Resulullahın etrafına halka halka, fırka fırka toplanıyor ve aleyhissalâtü vesselâmın söyledikleriyle istihza ederek «eğer Muhammedin dediği gibi bunlar Cennete girerlerse biz onlardan evvel gireriz» diyorlardı, bu nâzil oldu diye rivayet olunmuştur.

Sh:»5364

Sûrei mearic, Hâkkanın «مَا تُبْصِرُونَ وَمَا لَا تُبْصِرُونَ» undan istikbale aid görülecek şeyleri ve Allah tealânın tebdile kudretini beyan ederek böyle bir va'îd ile hıtam bulduğu gibi, bu kudreti mazîde görülmüş bir misal ile tevzîh ederek aynî da'vayı tenvir buyurmak üzere bunu Sûrei Nuh ta'kıyb edecektir.